

The background of the cover is a photograph of a dark, textured gravestone. Several red carnations with green stems and leaves are placed on the stone. A rectangular plaque is embedded in the stone, with some faint, illegible text visible on it.

Deportats i Stolpersteine a les Garrigues

La memòria entrepussadora

Josep Rubió Sobreperere
Centre d'Estudis de les Garrigues

ELS GARRIGUENCS ALS CAMPS NAZIS I EL PROJECTE STOLPERSTEINE.

MEMÒRIA D'UNA DEPORTACIÓ.

Autor article: **Josep Rubió Sobreperere**

Historiador i membre del Centre d'Estudis de les Garrigues

(...) a poc a poc els nostres deportats han de deixar de ser homes. Comencen a ser menys que els animals, un nombre i prou, comencen a no ser res...

Montserrat Roig, 1976

Els camps de concentració nazis i tota la seva maquinària, i aquí també hi hauríem d'incloure les presons de la França ocupada o de la mateixa Alemanya nazi, foren indústries de la mort i de deshumanització, com podem extraure de les paraules de Montserrat Roig en la cita anterior. Així de dur, així de clar!

Aquest 2024, es commemora el 85è aniversari de l'exili en què milers i milers de catalans i espanyols republicans hagueren de creuar la frontera cap a França, començant així una fugida forçosa buscant la llibertat, davant l'avenç inexorable de l'exèrcit franquista i l'amenaça implacable de la repressió posterior. Una llibertat que resultaria molt fràgil. El ball de xifres és prou conegut; així i tot, el consens s'estableix entre 440.000 i 470.000 exiliats que travessaren la frontera pels passos, entre d'altres, del Portús, Coll d'Ares, la Guingueta d'Ix o Cervera de la Merenda.

Mala peça al teler. El govern francès, més que ajudar a tota aquella corrua de gent, la va maltractar ubicant-la en camps "anomenats" d'internament, situats a les platges d'Argeliers, Cotlliure, Barcarès o Sant Cebrià, però també els de Ribesaltes, Agde, Bram o Septfonds.

Molts d'ells, per sortir d'aquella llastimosa i denigrant situació, acabaren integrant-se a les Companyies de Treballadors Estrangers (CTE), unitats militaritzades a les ordres de

l'exèrcit francès i dedicades, bàsicament, a fer treballs de fortificacions, de càrrega i des-càrrega...

Amb la invasió de França per la wehrmacht, el maig-juny de 1940, foren detinguts i ingressats als camps de presoners instal·lats al mateix front, *Frontstalags*, o al llarg de la geografia alemanya, *Stalags*.

La majoria de deportats garriguencs s'allistaren a les CTE, posteriorment nomenades, GTE (Grups de Treballadors Estrangers), però alguns d'ells ingressaren directament a l'exèrcit francès per lluitar al front, mentre que d'altres, formaren part de la Resistència francesa, abans, també d'empresonar-los i deportar-los.

Font: Elaboració personal

Si fa 85 anys de l'inici de l'exili, el proper any, se'n compliran 80 de l'alliberament dels camps nazis. L'abandonament per part del govern de Vichy i la connivència entre la Gestapo i el govern de Franco, suposà que més de 7.200 deportats espanyols arribessin a Mauthausen a partir de l'agost de 1940, alguns dels quals acabaren de construir el mateix camp i annexos, i altres, es dedicaren a treballar a la pedrera del mateix.

Es calcula que gairebé uns 10.000 republicans espanyols foren deportats als camps nazis, essent Catalunya, el territori de l'estat amb més deportacions, aproximadament, unes 3.000 persones.

Però, què en sabem dels nostres convilatans garriguencs que foren deportats als camps, comandos o presons nazis?

Doncs a mesura que han passat els anys, la informació ha anat en augment. La primera investigació que va sortir a la llum pública, una ponència presentada a la **X Trobada d'estudiosos de les Garrigues**, sota el títol *L'horror nazi: Quan el número substitueix a la persona. Els garriguencs als camps nazis*, publicada el 2016, en el volum titulat *Traces*, conjuntament amb la res-

ta de ponències i comunicacions presentades en aquella Trobada.

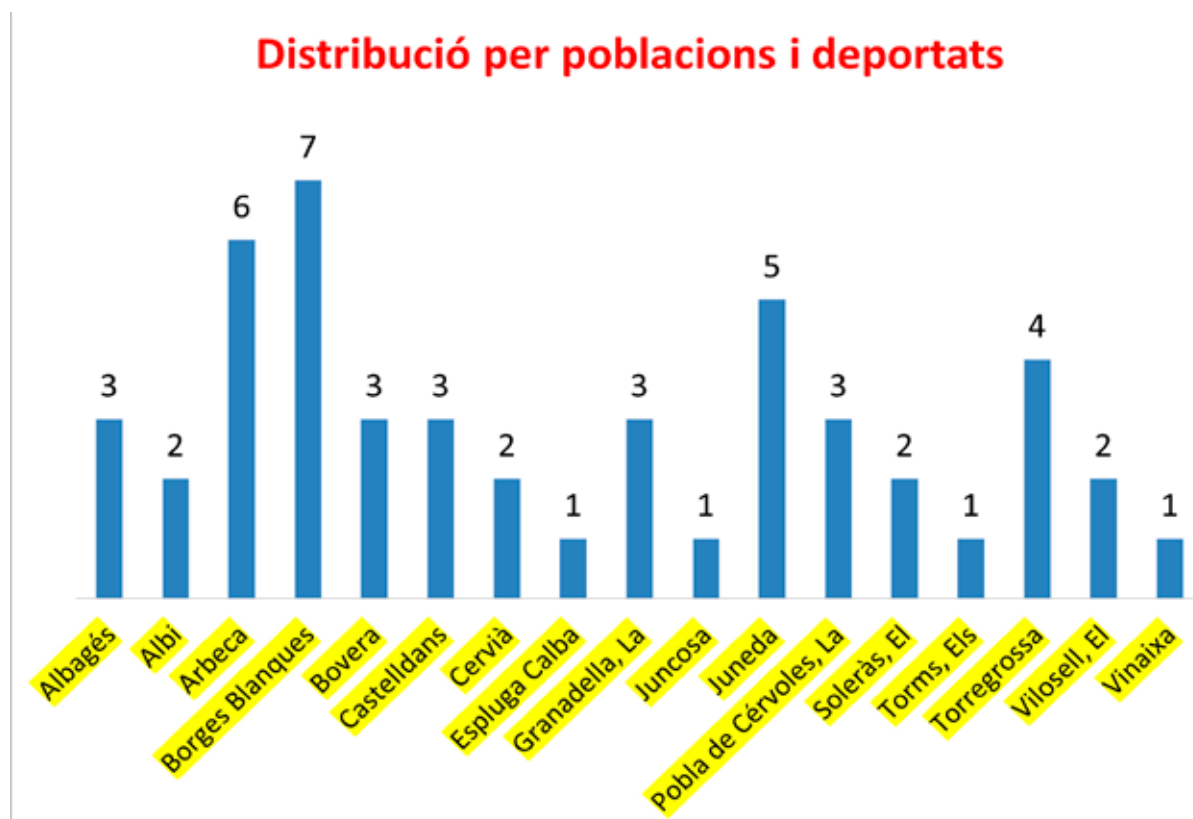
En aquella primerenca investigació, realitzada per un servidor, es van poder localitzar quaranta-quatre garriguencs, ja fossin de naixement o perquè hi tenien residència l'any 1936. Cal esmentar, també, hi són comptats els torregrossins localitzats, ja que, aleshores, la població pertanyia a la nostra comarca.

La investigació, com no pot ser d'una altra manera, continua oberta i, actualment, podem afirmar que ja en són quaranta-nou, els deportats de la comarca. Quaranta-vuit homes i una dona.

Seguidament us oferim cinc cèntims de tot plegat amb tota una sèrie de gràfics, a mena de resum, que serveixen per analitzar tota la informació recollida fins a l'actualitat.

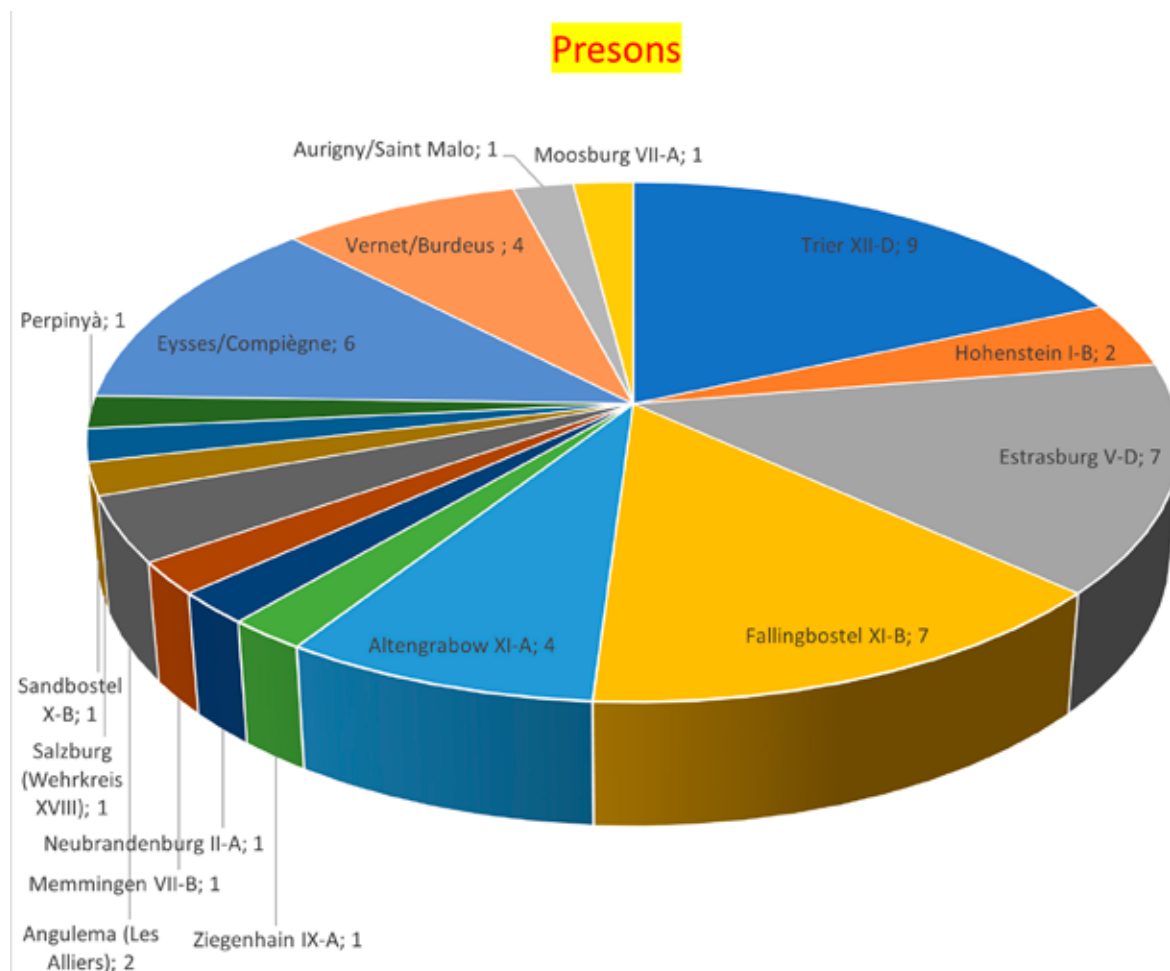
Tot el que podreu llegir és d'elaboració pròpia, il·lustrada amb imatges que complementen aquest reportatge.

D'entrada, dir-vos que la població amb més garriguencs deportats fou les Borges Blanques...

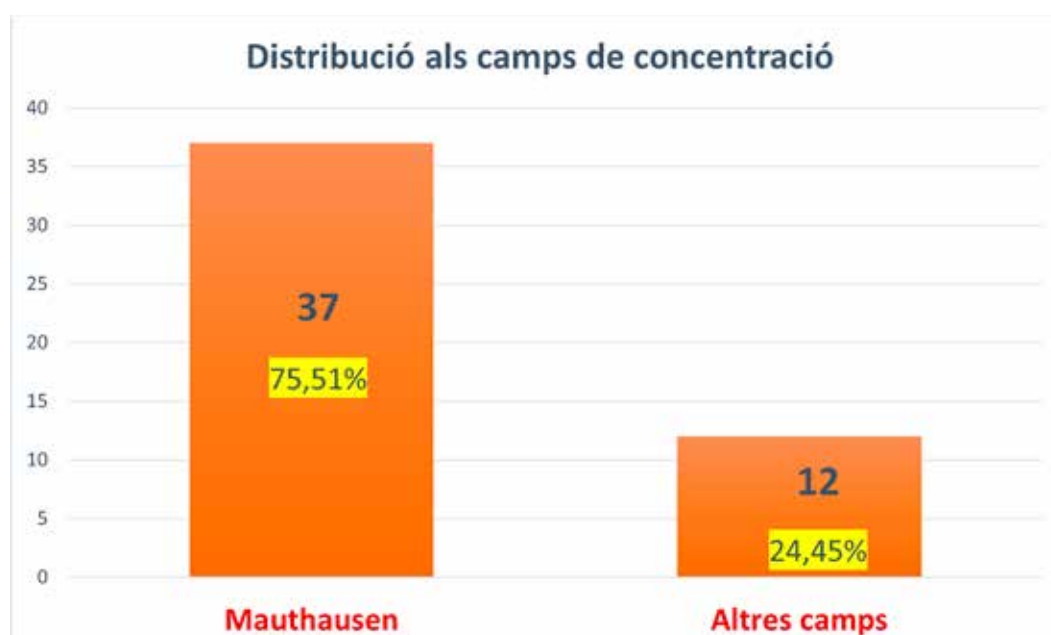
Font: Elaboració personal

Prèviament passaren per presons alemanyes o franceses:

Font: Elaboració personal

La major part d'ells foren traslladats al camp de Mauthausen:

Font: Elaboració personal

Camp de Mauthausen en l'actualitat. Foto: Antonio Galeote

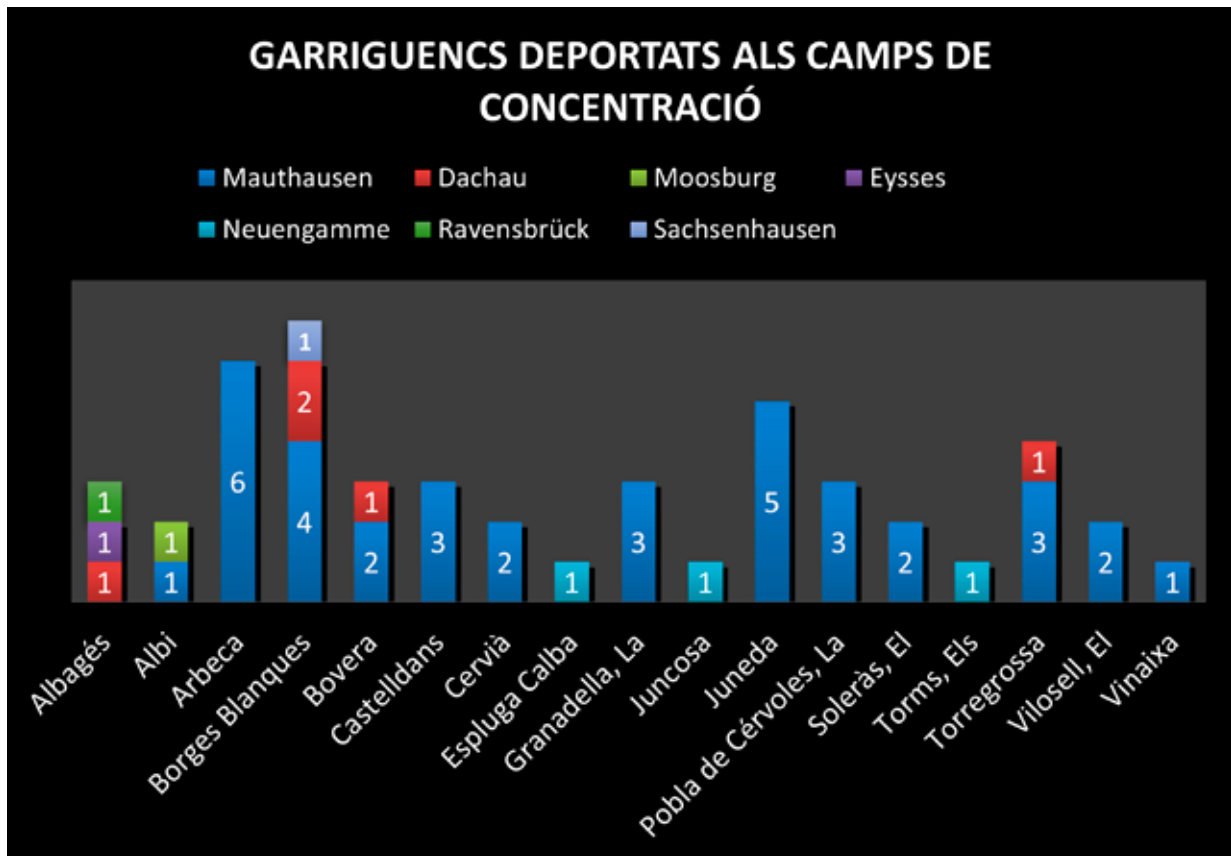
Barracot amb lliteres al Camp de Mauthausen. Foto Arxiu Personal

Cambra de gas al camp de Mauthausen.
Arxiu personal

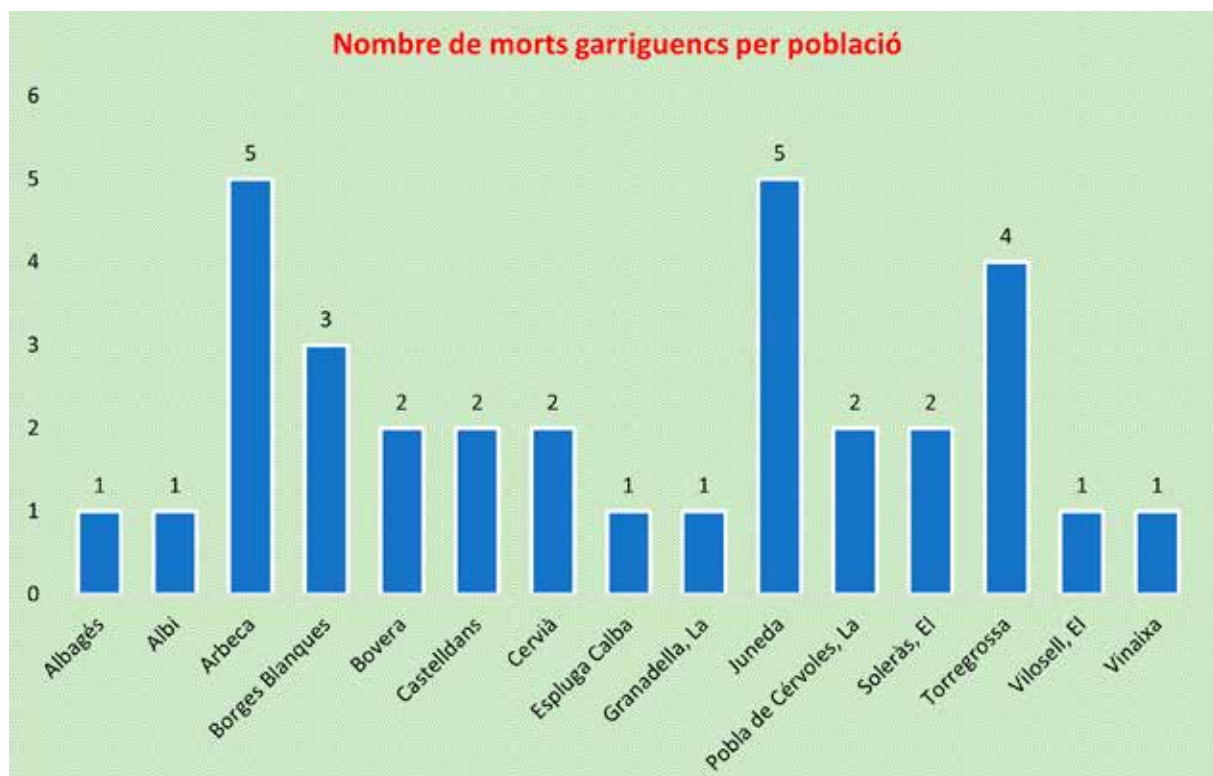

Porta d'entrada i interior de la cambra de gas. Arxiu Personal

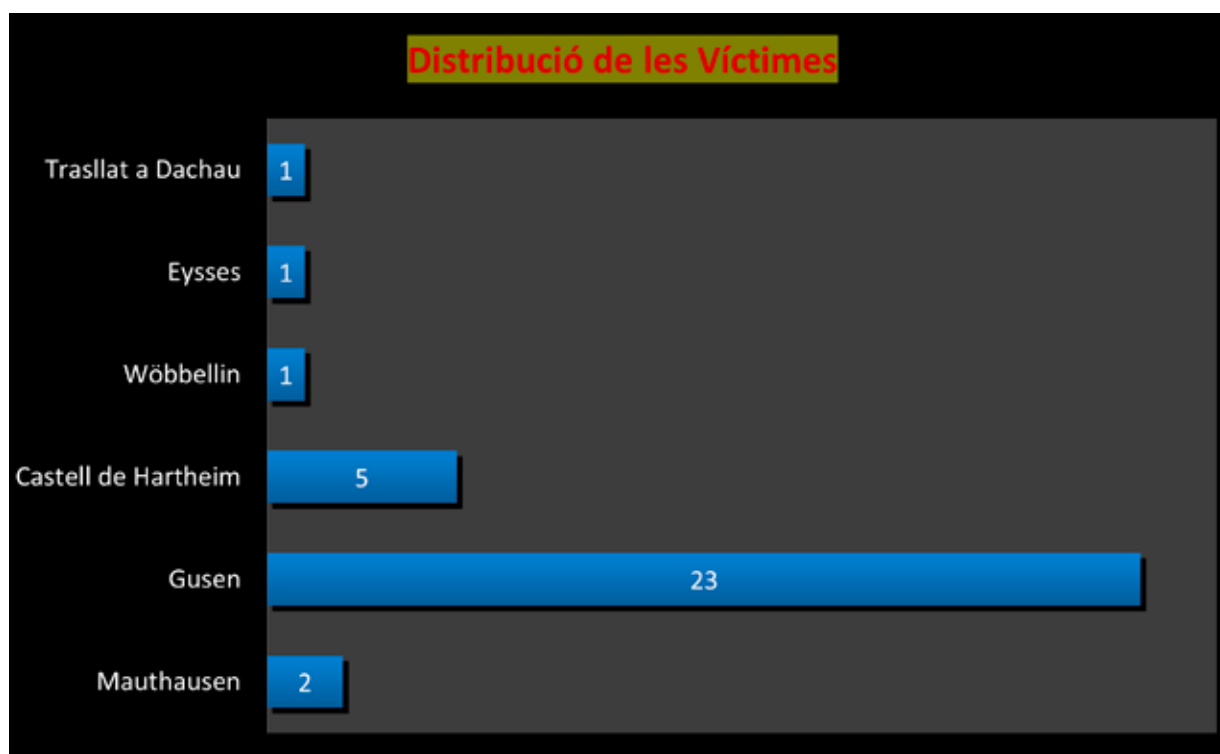
Font: Elaboració Personal

Dels quaranta-nou deportats, trenta-tres foren assassinats en aquelles indústries de la mort

Font: Elaboració Personal

La major part d'aquests assassinats es produïren al camp annex de Mauthausen, Gusen:

Font: Elaboració personal

Crematoris al camp de Mauthausen. Arxiu personal.

Escala de la mort i pedrera de Mauthausen. Arxiu personal

Detall Escala de la mort. Arxiu personal

Camp annex de Gusen i crematoris.
Foto: Arxiu personal

Castell de Hartheim.
Foto: Arxiu personal

Cambra de gas del Castell de Hartheim.
Foto: Arxiu personal

Només setze d'ells pogueren sobreviure a aquell horror, el 32,65%

Font: Elaboració personal

És fonamental i absolutament necessària la memòria, el record i l'homenatge. Aquella famosa i tan reproduïda frase, escrita a l'entrada d'un dels blocs del camp d'Auschwitz, on es pot llegir: *El poble que oblida la seva història està condemnat a repetir-la*, que cal repetir-la les vegades que facin falta, i no només quan es facin homenatges o en dates puntuals, he de dir a desgrat i amb certa decepció, que qui havia de posar-la en pràctic, en primer lloc, eren les institucions encarregades de reparar la memòria de les víctimes i la seva història. Donar-los veu i cara. Humanitzar-los.

Anem tard. Hem perdut moltes oportunitats i temps. Les institucions han arribat tard i en molts casos encara no ho han intentat. Si les accions s'haguessin fet més aviat, molts d'ells encara haurien estat vius i ells mateixos ens podien haver explicat les seves històries, vivència, pensaments...

Cal més acció directa i menys bones paraules. Com sempre, qui ha de traure les castanyes el foc i reivindicar tot aquest record han estat les associacions civils que amb la seva perseverança i insistència han aconseguit estirar a les institucions allò que aquestes mai havien encapçalat.

A les Garrigues, qui ha hagut d'estirar el carro ha estat el Centre d'Estudis de les Garrigues, que amb la seva perseverança i insistència ja ha pogut recuperar pel territori, vint dels seus deportats, amb la col·locació de llambordes i plaques que ens permeten recordar el seu llegat. És el nostre projecte Stolpersteine, iniciat el 2018.

Stolpersteine, pedres o llambordes entrepussadores o per ensopegar, i que es col·loquen en memòria de les víctimes del nazisme. Peces cúbiques de 10X10X10, cobertes d'una fulla de llautó on es graven les dades essencials de la persona. Són una creació de l'artista alemany Gunter Demning, l'any 1996

Juneda. 16 d'octubre de 2021. Recordant als cinc junedencs deportats. A més de la col·locació de les llambordes entrepussadores, s'inaugurà un espai de memòria i record als deportats víctimes als camps i s'elaborà un documental de títol: **Els 5 de Juneda.**

Imatge: Ajuntament de Juneda

Fotografies: Ajuntament de Juneda

Arbeca. 19 de març de 2023. Recordant als sis arbecuins deportats.

- ARBECA - DIUMENGE 19.03.23 -

ACTE DE RECORD I RECONeixEMENT ALS DEPORTATS ARBEQUINS ALS CAMPS NAZIS

Presidit per la Consellera de Justícia, Drets i Memòria, l'Hble. Sra. Gemma Ubasort i González

10:45h - Trobada i benvinguda a la Casa de la Vila

11:00h - Recorregut pels domicilis i inauguració de les llambordes Stolpersteine

Antoni Folch Pont
Carrer de Lleida 31

Estanislau Perera Bellmunt
Carrer Abadía 14

Pau Montero Canet
Avinguda dels Portals 13

Alexandre Esqué Motlló
Carrer del Pou 1

Ramón Esqué Motlló
Carrer del Pou 1

Josep Sans Sumalla
Plaça de la Generalitat, 20

12:00h - Cloenda i vi d'honor a la Plaça de la Generalitat

Fotografies Stolpersteine: Ajuntament Arbeca

Imatge: Ajuntament d'Arbeca

Fotografies a continuació: Arxiu personal

El Soleràs, 11 de novembre de 2023
Fotografies a continuació: Arxiu Personal

La Granadella. 11 de novembre de 2023

Fotografies a continuació: Arxiu personal

L'Albi. 20 de gener de 2024.

ACTE DE RECORD I RECONeixEMENT ALS DEPORTATS DE L'ALBI ALS CAMPS NAZIS
Divendres, dia 19 de gener

A les 18.30 h, al Local de la Gent Gran, xerrada "Deportats de les Garrigues als camps d'extermini Nazis", a càrrec del Sr. Josep Rubió, membre del Centre d'Estudis de les Garrigues.

Dissabte, dia 20 de gener

A les 11.00 h, a la plaça Homenatge a la Vellesa, trobada i benvinguda de tots els assistents.

Acte de reconeixement al Sr. Pierre Madaña Boutet, deportat als camps de concentració alemanys durant la 2a. Guerra Mundial amb la inauguració d'una placa al seu domicili.

Interpretació musical.

A continuació, recorregut fins a l'escola on es farà l'acte de reconeixement al Sr. Josep Pons Carceller, que fou mestre de l'Albi i deportat als camps de concentració alemanys durant la 2a. Guerra Mundial amb la inauguració d'una llamborda Stolpersteine.

L'acte compta amb la participació i el suport del Memorial Democràtic de Catalunya i del Centre d'Estudis de les Garrigues

memorial democràtic
Ajuntament de l'Albi

Imatge cartell: Ajuntament de l'Albi

Fotografies a continuació: Arxiu Personal

Cervià de les Garrigues. 20 de gener de 2024.

Imatge cartell:
Ajuntament Cervià de les Garrigues

Fotografies:
Ajuntament de Cervià de les Garrigues

Fotografies a continuació: Arxiu personal

Annex: Quadre-resum dels garriguencs deportats als camps nazis:

Cognoms	Nom	Població	Camps de presoners	Camp Deportació	Arribada	Lloc mort	Data mort	Supervivent
Esqué Motlló	Alexandre	Arbeca	Trier XII-D	MauthausenI	25/01/1941	Gusen	15/11/1941	
Esqué Motlló Ramon	Ramon	Arbeca	Estrasburg V-D	Mauthausen	13/12/1940	Gusen	03/12/1941	
Folch Pont Antoni	Antoni	Arbeca	Trier XII-D	Mauthausen	25/01/1941	Gusen	29/12/1941	
Montero Canet	Pau	Arbeca	Fallingbostel XI-B	Mauthausen	27/01/1941	Gusen	22/12/1941	
Perera Bellmunt	Estanislau	Arbeca	Trier XII-D	Mauthausen	25/01/1941	Gusen	06/11/1941	
Sans Sumalla	Josep	Arbeca	Hohenstein I-B	Mauthausen	09/08/1940			05/05/1945
Arqués Argilés	Francesc	Juneda	Trier XII-D	Mauthausen	25/01/1941	Gusen	01/11/1941	
Reig Barrufet	Jaume	Juneda	Estrasburg V-D	Mauthausen	13/12/1940	Gusen	06/11/1941	
Ferrer Juanós	Antoni	Juneda	Trier XII-D	Mauthausen	25/01/1941	Gusen	15/11/1941	
Barrufet Barrufet	Andreu	Juneda	Fallingbostel XI-B	Mauthausen	27/01/1941	Gusen	20/11/1941	
Reig Barrufet	Antoni	Juneda	Estrasburg V-D	Mauthausen	13/12/1940	Gusen	26/11/1941	
Aguilar Bru	Miquel	Les Borges Blanques	Altengrabow XI-A	Mauthausen	26/04/1941	Mauthausen	17/06/1942	
Andreu Solans	Benvingut	Les Borges Blanques	Estrasburg V-D	Mauthausen	13/12/1940	Gusen	19/02/1941	
Boldú Corbella	Marcel·lí	Les Borges Blanques	Ziegenhain IX-A	Mauthausen	13/08/1940	Castell de Hartheim	30/09/1941	
Prunera Mir	Agustí	Les Borges Blanques	Neubrandenburg II-A	Mauthausen	25/05/1941			05/05/1945
Pons Companys	Amadeu	Les Borges Blanques	Eysses/Compiègne	Dachau/Allach	20/06/1944			30/04/1945
Esteve Llussà	Joan	Les Borges Blanques	Vernet/Burdeus	Dachau				24/08/1944
Boldú Segarra	Josep	Les Borges Blanques	Perpinyà/Fresnes	Sachsenhausen	25/10/1943			05/05/1945
Porta Plana	Gener	Bovera	Estrasburg V-D	Mauthausen	13/12/1940	Gusen	15/11/1941	
Porta Plana	Jaume	Bovera	Estrasburg V-D	Mauthausen	13/12/1940	Gusen	08/11/1941	
Massip Massip	Jaume	Bovera	Vernet/Burdeus	Dachau	28/08/1944	Dachau		29/04/1945
Rey Ferré	Marcel·lí	Castelldans	Fallingbostel XI-B	Mauthausen	27/01/1941	Gusen	02/10/1941	
Pau Gómez	Francesc	Castelldans	Altengrabow XI-A	Mauthausen	26/04/1941			05/05/1945
Hidalgo Cerrillo	Júlio	Castelldans	Fallingbostel XI-B	Mauthausen	27/01/1941	Castell de Hartheim	27/09/1941	
Cervelló Torruella	Marcel·lí	La Granadella	Memmingen VII-B	Mauthausen	30/11/1940	Gusen	10/11/1941	
Mascarilla Gibert	Miquel	La Granadella	Altengrabow XI-A	Mauthausen	26/04/1941			05/05/1945
Olivé Aran	Fidel	La Granadella	Altengrabow XI-A	Mauthausen	26/04/1941			05/05/1945
Llurba Pena	Àngel	La Pobla de Cérvoles	Burdeus/Vernet/ Toulouse	Dachau/ Mauthausen	16/09/1944			05/05/1945
Reig Fortit	Josep	La Pobla de Cérvoles	Estrasburg V-D	Mauthausen	13/12/1940	Gusen	21/09/1941	
Vall Guasch	Teodor	La Pobla de Cérvoles	Fallingbostel XI-B	Mauthausen	25/11/1940	Gusen	14/12/1941	
Sarlé Graell	Ramon	El Soleràs	Angulema (Les Alliers)	Mauthausen	24/08/1940	Castell de Hartheim	29/09/1941	
Tamarit Guiu	Alexandre	El Soleràs	Fallingbostel XI-B	Mauthausen	08/09/1940	Gusen	20/12/1941	
Llobera Pons	Ramon	Torregrossa	Salzburg (Wehrkreis XVIII)	Mauthausen	19/09/1941	Mauthausen	07/04/1942	
Porta Solsona	Pere	Torregrossa	Fallingbostel XI-B	Mauthausen	27/01/1941	Gusen	29/10/1942	
Puig Pardell	Ramon	Torregrossa	Trier XII-D	Mauthausen	25/01/1941	Gusen	16/10/1941	
Puy Bonet	Francesc	Torregrossa	Eysses/Compiègne	Dachau		Dachau	05/07/1944	
Huix Masdeu	Camil	Vilosell	Hohenstein I-B	Mauthausen	09/08/1940	Gusen	05/08/1941	
Tarragó Balcells	Joan	Vilosell	Trier XII-D	Mauthausen	25/01/1941			05/05/1945
Pere Moragues	Ramon	Vinaixa	Trier XII-D	Mauthausen	25/01/1941	Castell de Hartheim	28/09/1941	
Mandaña Boutet	Pere	L'Albi	Moosburg VII-A					30/04/1945
Pons Carceller	Josep	L'Albi	Trier XII-D	Mauthausen	25/01/1941	Gusen	01/04/1941	
Coiduras Marcuello	Ramon	Cervià de les Garrigues	Angulema (Les Alliers)	Mauthausen	24/08/1940	Castell de Hartheim	24/09/1941	
Domènec Cortada	Josep	Cervià de les Garrigues	Sandbostel X-B	Mauthausen	03/03/1941	Gusen	14/11/1941	
Torres Martorell	Josep	L'Espluga Calba	Eysses/Compiègne	Neuengamme	24/05/1944	Wöbbellin	14/04/1945	
Rey Oriol	Josep A.	L'Albagés	Vernet/Burdeus	Dachau	28/08/1944			29/04/1945
Seró Bernat	Jaume.	L'Albagés	Eysses				23/03/1944	
Seró Costa	Coloma	L'Albagés	Compiègne	Ravenbrück/ Bergen-Belsen	03/02/1944			15/04/1945
Flix	Emili	Els Torms	Aurigny	Saint Malo				28/10/1943
Triquell Triquell	Benet	Juncosa	Compiègne	Neuengamme	24/05/1944			29/04/1945